DOSSIER

Maragall, la veu de la consciència d'una Catalunya efervescent*

LLORENÇ SOLDEVILA I BALART

Enguany commemorem el cent cinquantè aniversari del naixement de Joan Maragall i el centenari de la mort. És, sens dubte, a banda de brillant poeta, l'agut articulista, el pensador reflexiu, el traductor agosarat, l'experimentador dramaturg, en definitiva, el primer intel·lectual modern que ha donat la nostra literatura. Era quinze anys més jove que Verdaguer, Guimerà i Oller, els creadors de la refundació literària moderna i, per tant, va poder formar-se en uns ambients més oberts als nous aires que bufaven per Europa.

Va néixer al carrer Jaume Giralt, 4, de Barcelona, fill d'una família de petits industrials tèxtils que va ascendir socialment. Fou educat curosament car sabia a banda de català i espanyol, francès, anglès i alemany i, a més, llegia grec i llatí i era un diletant del piano.

L'estiu de 1888, coneix Clara Noble a Puigcerdà, després d'haver trencat amb Teresa Ferran. En cartes als seus amics, s'hi refereix com la "the fairy", la fada. Ell té vint-i-set anys; ella, setze. Es casaren el desembre de 1891 i tingueren 12 fills. El 1890 és nomenat secretari de Joan Mañé i Flaquer, director del *Diario de Barcelona*. Primer viuen en un piset "molt mono" del carrer Roger de Llúria. Després, a Passeig de Gràcia/Gran Via per desig d'ella. I, fins al trasllat a la torre de Sant Gervasi, el 1899, viuran al 3r 2ª del 314 del carrer Consell de Cent. Els amics (Yxart, Sardà, Oller, Soler i Miquel...) li editen *Poesías* com a regal de noces. Conté dues parts: els poemes originals publicats o escrits fins aleshores i les traduccions.

No podem parlar només d'un poeta Maragall, la seva és una aportació polièdrica. En ell, d'ençà la publicació dels primers poemes, que trasllueixen un individu de tendència anarquitzant, propens de riure's del mort i del qui el vetlla, sorgirà el poeta modern, d'arrel indiscutiblement romàntica, amb diverses vessants expressives que farà camí cap a la responsabilitat de ser un artista-pensador guia, ideal modernista.

És el poeta de "L'oda infinita": "Tinc una oda començada / que no puc acabar mai; / dia i nit me l'ha dictada / tot quant canta en la ventada, / tot quant brilla per l'espai", de ressons romàntics, en què metafísica i estètica s'hi confonen i que no trobarà un pensament coherent fins a la redacció de "L'elogi de la poesia", el 1907. De fet és un intent d'abraçar allò que no és abraçable, la inspiració, per això acaba dient: "hi ha un ressò de les cadences / de l'aucell d'ales immenses / que nia en l'eternitat". És, en síntesi la poesia de tot un periple vital que culminarà amb l'extraordinari "Cant espiritual".

És el poeta personal, enamorat de Clara Noble, a qui dedicarà intensos poemes de festeig, "Claror" i de rememoració del matrimoni o l'elegíac "En la mort d'un jove", dedicat a la defunció del cunyat Guillem en l'esclat de la joventut. És el poeta civil amb la vibrant "Oda nova a Barcelona". És el visionari que cercarà les ànimes de la personalitat catalana en les veus elementals i sublims de les cançons i mites populars, que sàviament i maragallianament elaborades rellançaran amb una nova empenta l'assoliment i la consolidació d'una identitat nacional. Citem com exemples, les inspirades i filosòfiques visions de fra Garí, del Mal Caçador, d'en Serrallonga i el Comte Arnau.

Molt més relleu per extensió

* A causa d'una força major, la Dra. Glòria Casals no va poder dictar la seva conferència sobre Joan Maragall. El present article és un resum de la que vaig dictar al Saló de Pedra bo i substituint-la.

Llorenç Soldevila conferenciant sobre Maragall. Foto: Enric Subiñà

tant temàtica com geogràfica és la part de la seva obra dedicada a enaltir els paisatge. Tant canta la mar clàssica, mediterrània, civilitzada com la cantàbrica, desfermada i colossal. O enalteix arbres que esdevindran clàssics en el nostre referent col·lectiu com "El pi d'Estrac" i "La fageda d'en Jordà". O es deixa seduir per les muntanyes, les cordials de Montserrat i el Montseny o les fundacionals, les pirinenques, tant les ceretanes com les ripolleses, ambdues agrestes però encara amb una dimensió humana. I travessant la serralada, es deixà corprendre per la magnitud i el desbordament de les contrades del vessant nord de Cauterets o el circ de Gavarnia amb la subtil i esplèndida cascada de Lutour. Davant l'espectacle esglaiador exclama: "¡oh, Pirineu terrible!, / a la plana de Tarbes / me n'he baixat corrents."

Trobarem encara un Maragall de dimensió essencialment ètica i moral, el d'"Excelsior", "Cant espiritual" i "El comte Arnau". O el polític, compromès amb l'anàlisi de la més rabiosa actualitat, la pèrdua de les colònies espanyoles, amb "Himne ibèric" i "Els tres cants de guerra". I, finalment, el Margall popular, gràcies en bona part a la música i a les musicacions que es feren d'alguns dels poemes més arrelats en el cant: "El cant de la Senyera", "Les fulles seques", "L'Empordà", "La sardana de les monges", "Per tu ploro" i "La sardana". Qui no recorda, amb música o sense, els versos immortals i exultants i, alhora, senzills i expressius de: "La sardana és la dansa més bella / de totes les danses que es fan i es desfan. / És la dansa d'un poble que avança / tot donant-se les mans".

Com a articulista publicarà centenars d'articles, sobretot a les pàgines del *Diario de Barcelona*, creant opinió entre la burgesia i, a vegades, criticant-la durament per les seves orientacions i actituds socials i polítiques. Només cal recordar articles com: "A la Sagrada Família", "El temple que naix", "Ah! Barcelona", "L'església cremada", "La ciutat del perdó" (que li va ser censurat per Enric Prat de La Riba)…

Com a dramaturg aconseguí estrenar la traducció d' *Ifigènia a Tàurida*, de Goethe, al Laberint d'Horta, el 1898 i *Nausica*, una recreació homèrica, a la platja de Caldes d'Estrac, el 1908.

Com a pensador i assagista podem destacar-li tres grans aportacions: *Elogi de la paraula* (1903), *Elogi de la poesia* (1907) i *Elogi del poble* (1907). Finalment, com a traductor, a banda de l'interès demostrat per l'obra de Goethe, cal ressenyar *Tristany i Isolda*, de Wagner (1904) i *Enric d'Ofterdingen*, de Novalis (1904). Abans de morir deixà a punt els fundacionals *Himnes homèrics*.

Seguint la lliçó de Nietzche, al poema "Excelsior" s'autorecomanava: "Vigila, esperit, vigila, / no perdis mai el teu nord, / no et deixis dur a la tranquil·la / aigua mansa de cap port". De fet, aquesta va ser la divisa constant de Maragall durant la relativa curtedat de la seva vida: estar sempre amatent als nous aires, replantejar-s'ho sempre tot de cap i de nou, sempre a punt per variar l'orientació del navegar de l'esperit.

Possiblement l'obra més representativa de la personalitat de maragalliana i de la seva idea estètica és el poema llarg d'*El comte Arnau*. Exemple, per una banda, de la seva teoria poètica [*Elogi de la paraula* (1903) i *Elogi de la poesia* (1907)] i, per l'altra, de modernitat creadora per la idea i praxis de la fragmentació, que en aquells moments tot just despuntava a Europa i que ha caracteritzat la literatura fins als nostres dies. El procés de gestació del poema s'estendrà al llarg de tretze anys, entre 1898 i 1911, poc abans de morir. El comte el trucarà a la porta de la inspiració primer, a Sant Joan de les Abadesses i, després, el seguirà insistent i, fins a cert punt obsessiu, per Blanes, Barcelona i Olot. Les tres parts del poema les publicarà respectivament a *Visions&Cants* (1900), *Enllà* (1906) i *Seqüències* (1911).

I encara, l'odissea del comte de la llegenda es convertirà en bona mesura en el dipositari de molts dels dubtes, neguits i vivències del mateix poeta. Que, en un primer moment, serà capaç de vessar-hi l'esperit revoltat de Nietzche; per després equidistar-ne entre el to irònic i sorneguer i per acabar, al final, d'acollir-se a la redempció d'una noia pura i d'una cançó. Tota una lliçó de vida lligada íntimament i profunda amb la creació de la més genuïna literatura.